

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКА ЛИТЕРАТУРА

А П С Т Р А К Т И

Конференција

**Културниот туризам во афирмација на
македонското културно наследство
во Скопје и скопско**

Скопје, 16 септември 2020

проф. д-р Ратомир Грозданоски, Православен богословски факултет
„Свети Климент Охридски“, УКИМ, Скопје
rrgrozdanoski@yahoo.com

Црквите и манастирите пленат со духовното изобилство и културното богатство

Најголемите наши вредности, со огромен придонес во светското културно наследство, се македонските цркви и манастири, кои изобилно се распослани низ времето – со надмилениумски градби и на просторот – по целата наша Татковина. Нема време кога македонскиот народ не градел светоградби: и во добро и во зло, и во радост и во мака, и во слобода и во ропство. Ако погледнете, најубавите и најголемите цркви и манастири кај нас се изградени во периодот на ропското иго, а тогаш, пак, на народот му била верата посилен, надежта поголема и љубовта најделотворна. Преубавите соборни цркви во Скопје: Света Богородица, Свети Димитриј, Света Петка и Свети Ѓорѓи – Чаир, се од тоа време, а македонскиот неимар и низ другите градови, тогаш ги подигнал и светите украси во Куманово – Свети Никола, во Тетово – Свети Кирил и Методиј, во Велес – Свети Пантелејмон, Штип – Свети Никола и Света Богородица, Прилеп – Благовештение, Битола – Свети Димитриј и др. А видете го недостижното велелепие и големина на манастирот Свети Јоаким Осоговски, во Крива Паланка со недостижна градителска разиграност, како и многу други од тоа време.

Тука се и оние од пет века пред нив: Свети Никита, Марков манастир, Шишевскиот манастир, Свети Андреј – Матка, Свето Преображение – Зрзе, Трескавец, Пречиста Кичевска, Полошкиот манастир – Тиквеш и уште десетици од тој период.

Па нашите илјадагодишници: Бигорскиот манастир, Свети Пантелејмон – Нерези, Свети Леонтиј – Водоча, Елеуса – Вељуса, Света Софија – Охрид и други.

И над илјадагодишните: Свети Пантелејмон – Свети Климент на Плаошник и Свети Наум Охридски во Охрид, Тивериополскиот манастир во Струмица итн.

Вгнездени во природните убавини на нашите села и градови, планини и падини, полиња и долини, реки и езера, ја надукрасуваат убавата македонска земја со својата убост. Надворешното, пак, е ништо спрема внатрешното, како што духовното спрема материјалното, и како вредноста на душата и телото.

Овие свети украси на Македонија се сведоштва за нашата големина и во светото и во световното, и пред своите и пред другите, и во минатото и во сегашноста, и наша сигурност за иднината. Тие не се само дамнината, туку и иднината, оти се тие нашата вечност.

Ваквите свети драгоцености се нашето преголемо духовно изобилство и културно богатство, за наша радост и за слава пред луѓето и пред Бога.

Во оваа пригода, ќе се осврнеме на светињите во Скопје и скопско, посочувајќи ги нив и нивната вредност, со укажувања за пронаоѓање начини да се нагласи нивното значење и да се упати вниманието кон нив: и на нашинците и на дојденците.

Посебно внимание заслужува Скопска Црна Гора, која и името го добила од што црнеела со многубројно манаство по неа, разместено насекаде по прекрасните манастири, наредени како духовен ѓердан од драгоцените камења – еден до еден, манастир до манастир. Тоа духовно стадо ја покрило Скопската Света Гора со богатството на светоста, воздигнувајќи го Скопје во небесните височини на вечноста. Оваа света манастирска Гора станала за скопјани небо до небото, носејќи го македонскиот народ до преградите на Богородица и кај Бога Спасителот, Господ Исус Христос, во небоземната Македонска православна црква.

Ние сме народ градител. Не сме престанале да градиме никогаш и нема да престанеме со светоградби, оти најмногу сме граделе и кога најмалку сме имале. И сме страдале и сме граделе. Туѓо не сме освојувале и ницие не сме присвојувале. Светињи не сме уривале, а духовно сме се издигнувале. Сведоштвата за тоа еве ги, посетете ги и видете ги. Нè чекаат и нас и нашите гости.

проф. д-р Валентина Миронска-Христовска
Институт за македонска литература, УКИМ, Скопје
vmironskah@yahoo.com

Улогата на скопската културна рута од XIX век во развојот на културниот туризам во XXI век

Градот Скопје секогаш нудел убавини со кои ги привлекувал неговите посетители. Различните култури биле присутни во минатото, а нивните обележја се вистински предизвик и во денешнината. Критериумите за развојот на културниот туризам во XXI век се исполнети со одбележувањето на скопската културната рута од XIX век, бидејќи културното наследство од левиот и десниот брег на Вардар, од скопската котлина и воопшто од скопската околина, претставува вистинска слика на денешните европски потреби, за статус „Официјална културна рута“ на Советот на Европа. Одбележувањето на рутата уште со топонимите од доцноантичкото време, од времето на Римската, Византиската, Османлиската империја, како и од автохтоното, македонско културно наследство, преку низата цркви и манастири, претставуваат вистински показ на богатото културно наследство преку кое се отсликуваат меѓусебните влијанија и искуства со другите култури.

Значаен период за македонската историја, а со тоа и за историјата на градот Скопје, за неговото културно наследство, е XIX век, кога под влијание на просветителската идеологија, на европската култура, со изградбата на железницата, градот Скопје започнал да се развива во еден од клучните центри на Балканот, па и пошироко. Терасата на хотелот „Турати“, според францускиот патописец Рене Меле, станало место каде „Фесот на функционерот се спријателува со сламената шапка на инженерот. Исток и Запад се мерат во играњето билјар“. Додека, како што забележал Стојан Новаковиќ „скопскиот

Безистен е полн со најразлични, какви што само можат да се најдат во овој крај и на Истокот ... Тука ќе најдете мануфактура, европска и источна, онаа нова и променлива". Затоа улогата на скопската културна рута од XIX век е од особено значење за развојот на културниот туризам во XXI век.

проф. д-р Ѓоко Ѓорѓевски, Православен богословски факултет
„Свети Климент Охридски“, УКИМ, Скопје
gjjgoko@gmail.com

Историско-културолошкиот аспект на поклоништвото во контекст на афирмација на културното наследство

Поклоничките патувања се забележани како значаен сегмент од духовниот живот во христијанската историја уште од првите векови, како еден од најстарите облици на верскиот израз. Историјата го бележи значењето и развојот на овој феномен, кој е многузначен, затоа што во него се преплетуваат религиски, културолошки и антрополошки елементи. Поклоништвото како потрага по светоста, но и потврда за целосната посветеност кон неа, претставува значаен дел и од македонската духовна традиција, како во минатото, така и денес.

доц. д-р Славчо Ковилоски
Институт за македонска литература, УКИМ, Скопје
slavcho.koviloski@outlook.com

Патиштата и крајпатните анови во скопско во XIX век

Како еден од главните услови за развој на туризмот е обезбедувањето и постоењето на соодветни патишта кои на патникот ќе му овозможат брзо и безбедно пристигнување на посакуваната дестинација. Токму затоа, во едниот сегмент од нашето излагање ќе се осврниме на патиштата и патните правци кои воде до и од Скопје кон блиските градови. Вториот сегмент на кој ќе се задржиме се ановите и карван-сараите, односно сместувачките капацитети кои се наоѓале покрај овие патишта во околината на Скопје. Условите за сместување, кујната и градбите се дел од нашиот интерес, преку кој ќе можеме да го проследиме понатамошниот развој на културниот туризам во Скопје и скопско.

проф. д-р Соња Стојменска-Елзесер
Институт за македонска литература, УКИМ, Скопје
elzeser@gmail.com

Книжевност и туризам: допирни точки (врз примерот на Скопје)

Во трудот се проследуваат проникнувањата на книжевноста и туризмот, со посебен акцент врз категоријата „книжевен туризам“ и со анализа на потенцијалите за таков туризам во нашиот град Скопје. По запознавањето со практики на неколку други градови, ќе се анализираат можностите за град Скопје да оствари туристичка понуда врз база на книжевноста, поточно врз база на историските факти поврзани со писателите и врз база на фиктивните светови од македонската литература. Со посебно внимание ќе се даде осврт на просториите на Друштвото на писатели на Македонија како култно место во градот и државата и врз потенцијалите за организирање музејски простор и/или фестивалски настан, кои би го подигнале „книжевниот туризам“ на некое позавидно ниво.

Данило Коцевски
danilo.kocevski@gmail.com

Видови дискурси во афирмацијата на културното наследство во Скопје и скопско

д-р Сарита Трајанова
Институт за македонска литература, УКИМ, Скопје
vtsarita@yahoo.ca

Културното наследство и културниот туризам низ призмата на институциите од областа на културата во Скопје

Предмет на истражување се интеракциите помеѓу културното наследство и културниот туризам и нивната заедничка применливост за културен и туристички развој на градот Скопје. Уважувајќи го туризмот како социолошка категорија и како императив на современоста, вниманието го насочуваме кон посетителите кои од патувањето и престојот во градот Скопје очекуваат исполнување на културната љубопитност. Тоа може да се постигне преку туристичка валоризација на културните добра во рамките на вкупната туристичка понуда и вклученост на институциите од областа на културата кои му даваат хуманистичка содржина на туризмот. Институциите со презентацијата на културното наследство, но и со понудувањето дополнителни услуги го збогатуваат доживувањето на посетителите. Ќе се проследат активностите на институциите од областа на културата во градот Скопје во доменот на зацртаната тема.

Клучни зборови: културен туризам, културно наследство, институции од областа на културата, Скопје

Јасминка Намичева, кустос советник архитект
Музеј на град Скопје
jasminanamiceva@yahoo.com

Проектот „Музеум Линк“ како алатка за промоција на културното наследство на Скопје и Македонија

Неколку фактори беа клучниот елемент за иницирањето на проектот „Музеум Линк“ кој израсна како заклучок од анализите на состојбите со музејскиот менаџмент во Музејот на град Скопје (МГС) и воопшто во музеите во државата, спроведени во текот на 2016 година. Драстичниот пад на музејската публика во Скопје во текот на последните неколку години; неможноста на публиката од останатите градови во државата да ги доживее истите изложби тет-а-тет; економската исплатливост на подготовка на еден изложбен проект за само една презентација и потенцијалите за дизајнирање на изложби како патувачки концепти; трансферирање на гостувачки изложби од странски мисии и дисперзија на различни искуства околу зачувувањето на културното наследство воопшто. Заклучокот, дека економски неоправдано но и етички неодговорно е ако изложбената дејност на МГС остане привилегија само на скопската публика, туку дека е неминовна дисперзија пред публиката ширум државата, што доведе до идејата за здружување и бројката од 30 институции од областа на културата вмрежени во една заедничка „сестринска“ група, претставува најголема досега организирана неформална група од ваков вид во Македонија. Придружен сегмент на проектот стана и „Арт Линк“ преку кој во системот на споделување на изложби беа вклучени и сите универзитети на кои се предаваат дисциплини кои ги изучуваат уметностите и културното наследство, така што комуницираме со академската заедница во нивните кампуси кои ги претвораме во музејски простори. Музеј на град Скопје како лидер на мрежата постојано ја организира и координира дистрибуцијата и менаџирањето на изложбите, како и нивната медиумска покриеност. Во изминатите четири години делување, сме имале повеќе од сто претставувања на изложби на различни точки во Македонија, при тоа 2016 – 2018 без финансиска поддршка од државата, а 2018 – 2020 година со вкупен буџет од 70.000 ден. финансиран од град Скопје кој почна да ја препознава вредноста на оваа идеја.

Клучни зборови: изложбена дејност, вмрежување, „Музеум линк“, патувачки изложби

Мирела Макурат, докторантка на Институт за етнологија и културна антропологија, Јагелонски универзитет (Полска)
mirella.makurat@yahoo.com

Свети слики и мошти/реликвии од Марков манастир, скопско

Во рефератот го анализирам Марковиот манастир „Свети Димитриј“, како свето место со посебна почит кон Богородица. Култот кон Божјата Мајка е изразен не само преку познатиот великолепен фрескоживопис, туку и преку Богородични реликвии и иконата „Млекопитателица“, откриени во Марковиот манастир во село Сушица за време на моите етнолошки истражувања, заедно со мошти на други светители.

Исто така ја истражувам проблематиката на свети слики, мошти и реликвии како религиозно, но и културно наследство.

проф. д-р Маја Јакимовска-Тошиќ
Институт за македонска литература, УКИМ, Скопје
jakimovska.tosic@gmail.com

Културното наследство на манастирот „Св. Богородица“ – Матка како потенцијал за развој на културниот туризам во Скопје

Манастирот „Св. Богородица“ повеќе познат како манастир Матка (датира од 14. век), се наоѓа на левиот брег на реката Треска, на нејзиниот излез од клисурата, во близината на село Глумово. Во самата живописна клисура на реката Треска се наоѓаат шест, според својата архитектонска градба и фрескоживопис, импресивни манастири: Шишевскиот „Св. Никола“, „Св. Петар“, „Св. Богородица“, „Св. Никола“, „Св. Андреја“ и манастирот „Св. Богородица“ – Матка. Според својата намена и положба, како и според времето во кое настанале, овие манастири спаѓаат меѓу најстарите градби во околината на Скопје. Самата нивна положба, во тешко достапната клисура на реката Треска, покажува дека во нив се одвивал вистински аскетски живот. Ова исклучително сакрално културно наследство, како и богатиот комплекс на средновековни градби (пр. остатоци од тврдината), претставуваат значаен потенцијал за активирање на културниот туризам, којшто денеска перманентно се развива во клисурата – Матка. Таа истовремено е позната и заради природните реткости и убавини – клисурата има долини, пукнатини, пештери, формирани од долгорочното влијание на планинските реки и големите температурни осцилации. Во околината на реката Треска среќаваме голем број на пештери меѓу кои најубави се Врело, Крштална и Убава. Кањонот на реката Треска е најважниот искачувачки центар во северниот дел на Македонија. Сите овие градителски и природни вредности, претставуваат извонреден потенцијал за културната промоција на Скопје и за збогатување на понудата со културно-уметнички, спортски и рекреативни активности.

Клучни зборови: Манастир „Матка“, Скопје, културно наследство, сакрални градби, природни реткости

проф. д-р Илија Велев

Институт за македонска литература, УКИМ, Скопје
ilijavelev@yahoo.com

Црквата „Св. Богородица“ – потенцијална дестинација за развој на културниот туризам во градот Скопје

Црквата „Св. Богородица“ во центарот на градот Скопје има далечна историска, духовна и културна традиција, што се поврзува уште со периодот на X-XI век. Во писмото на скопскиот епископ до папата Инокентиј III од 1203 година се засведочило дека црквата била епископски катедрален храм, а во една грамота на српскиот завојувач во Македонија кралот Милутин од 1300 година дополнително се именува и како Троеручица – поради чувањето на чудотворната икона на св. Богородица насликана со три раце. Се сметало дека иконата му припаѓала на противникот на иконоборството црковниот отец Јоан Дамаскин од првата половина на VIII век, на кого со чудотворната моќ на иконата му зараснала отсечената рака при казната зашто пишувал во одбрана на иконопочитувањето. Светителскиот култ кон иконата меѓу верниците бил повод Скопјани да ја прифатат св. Богородица како заштитничка на градот. Ова голема литијна чудотворна икона окована со злато и со сребро била однесена во Хилендарскиот манастир на Света Гора, каде што и денес се чува. Дури и крунисувањето на српскиот завојувач кралот Стефан Душан во цар во 1346 година се поврзува со историјата на оваа црква. Веројатно храмот бил разурнат кон крајот на XVII век, а во 1835 година врз старите темели била изградена нова катедрална трикорабна базилика проектирана архитектонски од познатиот македонски градител Андреј Дамјанов. Но и новата градба настрадала при воените премрежија во 1944 година, кога била опожарена од бугарската војска. Меѓу верниците Скопјани никогаш не згаснал светителскиот култ кон храмот и кон св. Богородица – духовната спасителка на граѓаните на Скопје. Со материјална помош и ктиторство на г. Трифун Костовски на 31 јануари во 2008 година Македонската православна црква го освети обновениот денешен храм, што се проектира со истиот архитектонски план како катедралната градба во 1935 година и се изгради врз старите темели, за да ја продолжи духовната и културната традиција кај идното поколение на градот Скопје. Ваквата историска, духовна и културна меморија за црквата „Св. Богородица Троеручица“ во Скопје нуди богат потенцијал за промоција на една од дестинациите за развој на културниот туризам во градот Скопје, но истовремено може да претставува и локација за промоција на новите современи културни достигнувања.

Институт за македонска литература
Скопје, Григор Прличев бр. 5; П. факс 455

тел. +389 2 32 20 309

е-маил: maclit@iml.edu.mk; iml.kult@gmail.com

www.iml.edu.mk

www.facebook.com/kulturoloski.studii